

A család értékkörző és értékközvetítő funkciói

Közismert, hogy a 20. századi európai kultúrában és társadalomban a család mélyreható változásokon ment keresztül, és ez a folyamat a 21. században is tovább tart. Az évszázadokon át megfelelően működő család szerkezetei, funkciói, szerepei, típusai lassan-lassan átalakultak. Ezt a folyamatot gazdasági, politikai, ideológiai változások, motiválták, de a családi életre kedvezőtlenül hatottak olyan eszmék, irányzatok és felfogások, mint például az individualizmus, a modernizmus, a globalizáció, a posztmodern, a pluralizmus és mások. Nem is csoda, hogy ebben a hatásrendszerben „társadalmi kihívások generálódtak”,¹ és „a dolgok felbomlottak, feltöredezték.”²

A társadalmi élettér változásainak hatására átalakuló családi kultúra, norma- és értékrendszer olyan szkeptikus megállapítás kialakulásához vezetett, amely azt hangsúlyozta, hogy a család válságban van, sőt olyan vélemények is szárnyra kaptak, hogy a család intézménye elavult. Véleményünk szerint ezek a megállapítások nem indokoltak, helytelenek, és ezért határozottan elutasítjuk őket. Indokunk az, hogy a társadalmi élettér változásai során nem a család került válságba, hanem korunk embere, aki élethelyzeteinek lelki, szociális, morális válságát vitte bele a családi életbe is.

Úgy véljük, hogy a család a változások ellenére is megőrizte értékeit, sőt a tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalomnak, az emberiségnek napjainkban is elengedhetetlenül szüksége van a család értékeire és értékközvetítő szerepére. A család a maga funkcióinak gazdag és változatos formáival végzi az értékkörzést és értékközvetítést, és ezek biztosítják egészséges működését. Annak ellenére, hogy a családi funkciók érzékenyek a társadalmi élettér változásaira, maguk is állandó alakulásban vannak, de mégis megőrizték és megőrzik örökkévaló értékeiket.

¹ Ld. Hooper, Deona: *Top Twelve Grand Challenges Facing Society Today*. <https://www.Socialworkhelper.com/2016/01/14/top-twelve-grand-challenges-facing-society-today/>(2018.jan. 8.)

² Diósi Dávid: *Egyház és posztmodern. Korunk vallásossága és esztétizáló hajlama*. Szent István Társulat, VERBUM Keresztény Kulturális Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 2012, 22.

A családi funkciók sokszínűsége arra is felhívja a figyelmünket, hogy napjaink értékvesztett világában érdemes, biztonságos és reménykeltő a családi életet választani minden más együttélési életforma helyett. A családi funkciók harmonikus együttműködése szeretetközösséggé kovácsolja a családot.

A család funkcióinak behatárolása és osztályozása eléggé változatos, és pedig attól függően, hogy értékelésük szociológiai, pszichológiai, morális, gazdasági, vallási vagy más szempontok szerint történik. A szakemberek némely funkcióknak nagyobb, másoknak pedig kisebb jelentőséget tulajdonítanak. Tanulmányomban a funkciók közti egyensúly megőrzésére törekszem. A következőkben a család biológiai, azaz reprodukciós, gazdasági, védelmi, erkölcsi, szocializációs és nevelési, vallási, érzelmi szükségleteket kielégítő, valamint időseket gondozó funkcióit értékelem.

A család biológiai, reprodukciós funkciója

A biológiai vagy reprodukciós funkció nemcsak a család, hanem a társadalom, a népesség, a nemzet utánpótlását, biológiai újratermelődését biztosítja. A népesség megőrzése, továbbvitele az utódok által és az utódok felőli töretlen gondoskodás minden történelmi korban a család legelső, nélkülözhetetlen funkciója volt. Kozma Tamás magyarországi nevelésszociológus így körvonalazta a reprodukciós funkció sajátos jellemzőjét:

„A család jellemzője, hogy reprodukálja önmagát, vagyis nem új tagok fölvétele révén egészül ki, hanem »önerőből«.”³

A biológiai kötődés olyan érzelmi és értékmegőrző szerepet játszik a családban, amelyet a változó élethelyzetek sem tudnak megsemmisíteni. Erre utal a következő konkrét megállapítás is:

„Aki a gyermekét szereti, az gyermekében a gyermek másik szülőjét is szereti. A családok felbomlásakor, a szülők elválhatnak jogilag, külön élhetnek, új családot alapíthatnak, de mindenik szülőpárt mindig összeköti a közös gyermeke. Ágytól, asztaltól, jogi kötéstől lehet válni, de a szülőtársától, amíg gyermekük összeköti őket, genetikailag lehetetlen a válás. Ez a biológiai kötöttség nem bontható fel. Ezért is van az, hogy a gyermekek sínylik meg leginkább a családok felbomlását, és ezért kell a szülőtársaknak közös

³ Kozma Tamás: *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1999, 84.

gyermekük érdekében, életében, nevelésében minden nehézség közepette is – lehetőség szerint társként – részt venni.”⁴

A család Isten teremtési rendjének része, amely magában foglalja az otthonteremtést, az utódok vállalását és felnevelését. *Szaporodjatok és sokasodjatok* (1Móz 1,29a) – ez isteni és felelősségteljes megbízatás a ma embere számára is.

A demográfiai kutatások megállapították, hogy az európai társadalmakban már hosszabb ideje csökken a termékenység. Ez néhány évtizede az egyszerű reprodukciós szint alatt állandósult, következménye pedig a népesség előregedése, hosszabb távon pedig a népességszám jelentős csökkenése lesz. Az Európai Unió 2015 márciusában készült demográfiai helyzetfelmérése egyáltalán nem kecsegtető.⁵ Viszont világviszonylatban az európai kedvezőtlen demográfiai helyzetképpel ellentétes gonddal szembesülünk: a túlnépesedéssel és annak következményeivel.⁶

Az európai termékenység csökkenésének számos oka van. Ezek közül megemlítjük a családalapítási szándék és a gyermekvállalási kedv csökkenő tendenciáját, a családi életforma vonzerejének meggyengülését, a házasságon kívüli együttélési formákat, azaz a „periférikus családmodellek”⁷ elterjedését, a párkapcsolatok instabilitását, a munkanélküliség és a válások gyakoriságát. Ezeket mellett még meg kell említenünk a fogamzásgátlók elterjedését, a családtervezés helytelen módszereit és a családdellenes propagandát.

A népesség lélekszámának gyarapodása alapvetően a család reprodukciós funkciója által történik, de emellett figyelembe kell venni a mesterséges megtermékenyítés által, illetve a házasságon kívül születettek számát is. Etikai szempontból a mesterséges megtermékenyítést támogatjuk, mert úgy véljük,

⁴ Bodonyi Edit – Busi Etelka – Vizelyi Ágnes: A család funkciói. In: Hegedűs Judit (szerk.): *Család, gyermek, társadalom. A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése*. 5. kötet. ELTE PPK Neveléstudományi Intézete, Budapest 2006, 14. Ld. <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> (2018. jan. 8.).

⁵ EU Demographic Indicators. Situations, Trends, and Potential Changes. In: *Briefing*, March 2015 (European Parliament), ld. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551335/EPRS_BRI\(2015\)551335_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551335/EPRS_BRI(2015)551335_EN.pdf) (2018. jan. 8.).

⁶ A Föld túlnépesedése. In: Vallner Judit (szerk.): *Globális problémák (multimédiás jegyzet)*; ld. <http://globalproblems.nyf.hu/globalis-problemak/a-fold-tulnepesedese/> (2018. jan. 8.). Ld. még Current World Population. In: *Worldometers. World Population*. <http://www.worldometers.info/world-population/> (2018. jan. 8.).

⁷ Harcsa István: A családformák változásának trendjei és azok értelmezése – a pluralizáció színe és fonákja. In: *Kapocs* 13 (2014/4), (2–13) 2.; ld. <http://haromkiralyfi.hu/upload/files/harcsa---a-csaladformak-valtozasanak-trendjei-es-azok-ertelmezese.pdf> (2018. jan. 8.).

hogy a házastársaknak a gyermek, az utód utáni vágya természetes emberi jelenség, és ha megtermékenyítésnek valamilyen biológiai akadály van, akkor a mesterséges megtermékenyítést igénybe lehet venni. A házasságon kívüli születések emelik ugyan a lakosság lélekszámát, de aláássák a család intézményének morális követelményeit.

Megjegyezzük, hogy a gyermekvállalást eléggé nehéz állami törvényekkel, jogi és egészségügyi szabályokkal irányítani, illetve befolyásolni, ugyanis a gyermekvállalás a családok, a házaspárok intim szférájába tartozó, egyéni döntésnek számít. Lelkiismereti kényszert senki ellen nem lehet alkalmazni, viszont a készítés eszközeivel élhetünk, sőt meg kell teremtenünk azokat a megfelelő feltételeket és körülményeket, amelyek elősegítik a gyermekgondozást és a nevelést a szülők számára, gondolunk itt elsősorban a bölcsődékre és az óvodákra.

Ennek a tanulmánynak nem célja a magyarság kedvezőtlen demográfiai helyzetképe értékeltése, de felhívom a figyelmet a gond tudatosítására és a kiútkeresés halaszthatatlan megoldására.⁸ Meggyőződésem, hogy az állam és a civil szervezetek mellett fontos szerep hárul az egyházakra is a gyermekvállalásra irányuló készítésben, a családvédelemben és családgondozásban, illetve a családbarát egyházi és gyülekezeti programok szervezésében. Konkrétan: az erdélyi magyar egyházaknak is cselekedniük kell a magyar népesség kedvezőtlen demográfiai helyzetének javítása érdekében. Ezért örömmel üdvözljük a magyar állam által elindított és támogatott Kárpát-medencei bölcsőde- és óvodafejlesztési programot, amelynek erdélyi megvalósítását a magyar történelmi egyházak vállalták fel arányos elosztásban.⁹

⁸ A témával részletesen foglalkoztam a *Hit és cselekedet* című könyvemben: ld. Rezi Elek: A családi élet a változó társadalmi élettérben. In: uő: *Hit és cselekedet. Unitárius keresztény társadalometikai tanulmányok*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2013, (37–66) 44–49.

⁹ A program megvalósításával megbízott kormánybiztos szerint: „Összesen 38,5 milliárdos programról van szó, ez a most futó legnagyobb költségvetési külföldi program. Mintegy 21,5 milliárd forintos forrásból elindul a Kárpát-medencei óvodafejlesztés második üteme, amelynek keretében 77 új óvoda, bölcsőde épül, és 250 intézmény újul meg 2019 végéig, és szakmai továbbképzéseket is biztosítanak az intézményekben dolgozóknak.” Ld. 77 óvoda és bölcsőde épül. In: *Origo*, 2018. 04. 17., kedd; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20171114-greza-indul-a-karpat-medencei-ovodafejlesztési-program-masodik-uteme.html>; ld. még Indul a Kárpát-medencei óvodafejlesztési program második üteme. In: *Erdélyi Online*, 2017. 11. 14. <http://www.erdon.ro/indul-a-karpat-medencei-ovodafejlesztési-program-masodik-uteme/3679992> (2018. jan. 8.).

A család gazdasági funkciója

A család gazdasági funkciója azt jelenti, hogy ez gondoskodik a családtagok anyagi szükségleteiről. A család teremti meg azt az anyagi alapot és hátteret, amely elengedhetetlenül fontos a családtagok életének fenntartásához, fejlődéséhez és kibontakozásához.

A társadalmi élettér változásával a családnak gazdasági funkciója is átalakult, de ez nem jelenti a gazdasági funkció teljes kiszorulását, hanem inkább azt, hogy igazodott a kor igényeihez és szükségleteihez. Volt olyan időszak a történelem során, amikor a család volt a termelés, a fogyasztás és a forgalmazás központja.

A modern ipari társadalmak megjelenésével lecsökkent azoknak a családoknak a száma, amelyek a családtagok munkaerejére támaszkodtak, és termelési egységekként működnek, azonban ma is találkozunk olyan falusi földműves családokkal, amelyek a háztartás keretében még ellátják a fentebb említett három gazdasági tevékenységet.

A gazdasági funkció által termelt jövedelem és vagyon ma is fontos családi kötőelem. Napjainkban általánossá vált, hogy mindkét házastárs dolgozik, s így nagyobb a család jövedelme és anyagi alapja.

A család gazdasági funkciói közé sorolhatjuk a megszerzett jövedelemmel történő gondos és takarékos gazdálkodást, a bevételek és kiadások egyensúlyban tartását. A szülők takarékos gazdasági életvitelének példája tanulságos, sőt meghatározó a gyermekek számára.

Kozma Tamás a következőket sorolta az átalakult gazdasági funkció szerepei közé:

„A háztartás megszervezése, vezetése, az anyagi ügyek kezelése, a sokat emlegetett »két műszak« a háziasszonyok esetében és a házimunkában való részt vállalás (vagy nem vállalás) a férjek esetében jól mutatja, hogy a mai háztartás bizonyos értelemben szintén gazdasági egység – azaz más szóval a mai család is betölt gazdasági funkciókat.”¹⁰

Meggyőződésünk, hogy a családban végzett közös munka közös örömet jelent.

¹⁰ Kozma Tamás: *i. m.* 86.

A család védelmi funkciója

A család védelmet, irányítást, támogatást biztosít minden tagja számára. „A család, mint egész vizsgálja a felmerülő problémákat, kérdéseket, és foglal állást.”¹¹ A jól működő családi környezetben alakul ki és szilárdul meg a családtagok biztonságérzete, amely összetartja és védelmezi a családtagokat az élet minden körülménye között. A család védelmi funkciója akkor tud igazán jól működni, ha a családtagok szeretik egymást, ha felelősséget éreznek egymás iránt, és őszinte kapcsolat fúzi őket össze.

Napjainkban sajnos azt is tapasztaljuk, hogy a család védelmi funkciója néha irányt téveszt, például akkor, amikor a szülő nem akarja tudomásul venni gyermeke tévedéseit, botlásait, és kész szembeszállni azokkal, akik jóra és szépre próbálják nevelni őt.

A család védelmi funkciójának egészséges működése megköveteli, hogy a családtagok közötti viszony rendezett legyen. Az újszövetségi levéllirodalomban bemutatott viszonyrendszerek napjainkban is figyelemre méltóak: a házastársak egymás közötti viszonya (Ef 5,33), a szülő és a gyermekek kölcsönös viszonya (Ef 6,1–4, Kol 3,20–21), az özvegyek (1Tim 5,3–5) és idősek (Tit 2,1–4) iránt tanúsított magatartás. Az idézett bibliai helyeken a keresztény hit szabályozza a családtagok egymás iránti kölcsönös, odaadó szeretetét, ragaszkodását és felelősségét.¹²

Nem palástolhatjuk el, hogy a családtagok között feszültségek is adódnak, és sajnos szembesülnünk kell a családi erőszak többféle megnyilvánulásával is. A család védelmi funkciójának fontos feladata a feszültségek és az erőszak megelőzése, valamint leküzdése, és annak szorgalmazása, hogy a házastársak akarjanak és tudjanak megbocsátani egymásnak a családi élet békessége és harmóniája érdekében. A megbocsátás gyakorlása a család egyik legfontosabb belső védelmi funkciója. A megbocsátás tulajdonképpen út a boldogság felé.

¹¹ Rezi Elek: *Unitárius erkölcsstan*. Erdélyi és Magyarországi Unitárius Egyház, Kolozsvár 2008, 159.

¹² Rózsa Huba római katolikus biblikus teológus értékes összefoglaló tanulmányt közölt a házasság és a család bibliai megközelítésére vonatkozóan. Rózsa Huba: *Házasság és család a bibliai hagyományban*. Szent István Társulat, Budapest 2011. Elektronikus változatát ld. <http://docplayer.hu/16169257-Hazassag-es-csalad-a-bibliai-hagyomanyban.html> (2018. jan. 8.).

A család erkölcsi funkciója

A család adja a gyermekeknek az első erkölcsi alapismereteket arról, hogy mi a jó, és mi a rossz; mi az, ami fontos; és mi az, ami nem fontos; mit szabad és mit nem szabad cselekedni. Frank Sawyer református teológus is kiemelte:

„Milyen nagy áldás az, amikor jó dolgokat tanulhatunk szüleinktől, és amikor szeretetük és védelmük, útbaigazításuk és segítségük jó útravalóul szolgál életünkben.”¹³

Frank Sawyer az erkölcsi érték átadásának szülői felelősségét azzal ellenpéldával is alátámasztotta, amikor a szülők visszaélnék hatalmukkal, és nem megfelelően, hanem az erkölcsi normákat mellőzve irányítják gyermekeiket.

A család értékrendszere a család minden tagjának meghatározó értéko-orientációt jelent. A közösen és önkéntesen elfogadott értékrendszer a családi élet összetartó ereje is. Horváth-Szabó Katalin szakvéleménye szerint:

„Az értékek ernyője az, amely alatt összeülhet a család, amely alatt formálódnak a közös döntések, a határok és az élettörténet, a családkép és a mítoszok, de többek szerint a kapcsolatok érzelmi telítettsége is.”¹⁴

A morális értéktudat alapján a családot értékközösségnek is tekinthetjük.

Napjainkban az egyik legnagyobb gond az, hogy elbizonytalanodás következett be az értékek rendszerében. Számos, régen magától értetődő érték elhalványult, értelmét veszítette, mások viszont, amelyek eddig háttérbe szorultak, most előtérbe kerülnek. A társadalmi értékvesztés valóságát Diósi Dávid római katolikus teológus a következőképpen körvonalazta:

„A keresztények ma egy állandóan változó társadalomban élnek, amelyben az alapvető értékek irányadó ereje, az előre meghatározott életpéldák és magatartásformák elavult, idejétmúlt valóságoknak tűnnek. [...] A hajdani zárt kontextusban való élet, amelyben az általános egységet megcélzó kötelességérzet dominált, felhígult.”¹⁵

Azt tapasztaljuk, hogy még a szülők esetében is egyfajta társadalmi értékvesztés és elbizonytalanodás jelentkezett. Mindezek ellenére, a szülők mégis

¹³ Frank Sawyer: *Nem reménytelenül*. Hernád Kiadó, Sáropatak 2012, 45.

¹⁴ Horváth-Szabó Katalin: *A házasság és a család belső világa*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest 2007, 175.

¹⁵ Diósi Dávid: *i. m.* 22.

a legjobbat akarják nyújtani gyermeküknek, mert az szeretnék, hogy gyermekük megtalálná élete kiteljesedésének helyes, igaz, értékes útját.

A család erkölcsi funkciója tulajdonképpen folytonos, kétirányú értékátadás. Ebben a folyamatban a szülők felelősséggel tartóznak mindenekelőtt Istennek, akitől arra kaptak megbízást, hogy az értékek világához irányítsák a gyermekeiket. A gyermekek pedig a felelősségteljes feladatot kapják, hogy tiszteljék szüleiket (2Móz 20,12) és azoknak értékátadó munkáját.

A család szocializációs, nevelési funkciója

Az új nemzedék nevelésének első és legfontosabb szakasza a családban történik. A család biztosítja az utód testi, szellemi, lelki gazdagodásának és fejlődésének folyamatát, fokozatos integrálódását a mikro- és makroközösségekbe.

A családnak mindig az volt elsődleges törekvése, hogy a kijelölt értékrendszerrel készítse fel a felnövekvő nemzedéket az életre, valamint arra, hogy betagozódjék a társadalomba. Itt sajátítják el azokat a fontos szabályokat és normákat, amelyek előmozdítják az egyén beilleszkedését, együttélési lehetőségét a társadalomba. A szülők előtt a következő lehetőségek állnak gyermekeik nevelésére, a szocializációs feladat megvalósítására: tudatos nevelés, példaadás, szoktatás, tanítás, megbízás, ellenőrzés, számonkérés, fegyelmezés és jutalmazás. Ezek teremtik meg a családon kívüli nevelés lehetőségeinek alapjait is.

A szocializációs, nevelési funkció működésének feltétele a harmonikus kommunikáció.

„A kommunikáció, mint a szocializáció eszköze, lényeges összetevője a szülő-gyerek kapcsolatnak. A harmonikus kommunikáció lehetőséget ad az érzelmek kifejezésére, illetve lehetővé teszi az érzelmek értelmezését, szabályozását is.”¹⁶

Pálhegyi Ferenc egyetemi tanár, pszichológus így nevezte ezt a folyamatot: „Tanuljunk meg beszélgetni.”¹⁷

¹⁶ Koltói Lilla: *Pedagógiai pszichológiajegyzet óvodapedagógusoknak*. (4.2. A család szocializációs feladatai című alfejezet). Ld. http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedagogusoknak/42_a_csald_szocializcis_feladatai.html (2018. jan. 8.).

¹⁷ Pálhegyi Ferenc: *Kereszttyén házasság*. Kálvin János Kiadó, Budapest 1995.

Napjainkban a felnövő nemzedékek értékrendjének kialakításában és szocializációs folyamatában egyre nagyobb szerepet kap a család mellett az óvoda, az iskola, valamint az egyházak ifjúsági egyletei. Az említetteken kívül a szocializációt még más tényezők is befolyásolhatják, mint például a barátok közössége, a média és a tömegkommunikáció, de nem utolsósorban a szórakozási lehetőségek, amelyek sokszor kedvező, értékközvetítő, de némely esetben kedvezőtlen, romboló, értékvesztő hatást gyakorolhatnak a felnövő nemzedékre. A családnak következetesen kell gondoskodnia afelől, hogy visszaszorítsa ezeket a negatív hatásokat. Tudomásul kell vennünk, hogy napjainkban a nemzedékek között olyan szakadékok keletkezhetnek, amelyeknek okai igen sokrétűek, de türelemmel és megértéssel ezeket is át lehet hidalni.¹⁸

Napjainkban sajnos káros szenvedélyek (alkoholizmus, drogfogyasztás) akadályozzák a család sikeres szocializációját, de ezek mellett az úgynevezett modern szenvedélyek is jelen vannak, mint például a világháló-függőség és a számítógépes játékok, illetve játékgépek iránti szenvedély, a tévémánia, a maroktelefon-függőség stb. Ezek a modern szenvedélyek sok esetben sekélyessé teszik, lecsökkentik vagy éppen megakadályozzák a családtagokkal és a nagyobb közösségekkel való kapcsolatot.¹⁹

A család szocializációs lehetőségeiről, feladatairól és kötelességeiről rendszerelméleti megközelítésekben nyújt tanulságos szakmai segítséget Teleki Béla családszociológus.²⁰ A család szocializációs jelentőségére nézve pedig nagyon tanulságos a következő megállapítás:

„[...] az egyén és a nagy társadalom közötti kapcsolatrendszerből a család nem maradhat ki. Az »egészséges« társadalom nem »egészséges« egyének összessége, hanem harmonikus családok és közösségek szerves rendszere.”²¹

¹⁸ Engler Ágnes: *A családi életre nevelés társadalmi értékei*. In: Komlói Piroska (szerk.): *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest 2014, (11–30) 19.

¹⁹ Rezi Elek: *Családi élet a „modern szenvedélyek” szorításában*. In: uő: *Hit és cselekedet. Unitárius erkölcstani tanulmányok*, 67–80. Sawyer, Frank: *Tv-, videó- és kibernetika – keresztyén önazonosság egy .com-világban*. In: uő: *Nem reménytelenül*. Hernád Kiadó, Sárospatak 2012, 61–82.

²⁰ Teleki Béla: *Kézikönyv a családról*. I–II. kötet. Korda Kiadó, Kecskemét 2003, 2004.

²¹ Tringer László: *A család szerepe a lelki egészség megőrzésében és helyreállításában*. Ld. <http://www.magyarpaxromana.hu/kiadvanyok/csalad/tringer.htm> (2018. jan. 8.).

A felnövekvő nemzedék szocializációjában és jó irányba haladásában a vallásnak is nagy szerepe van, és kell hogy legyen a jövőben is.

A család vallási funkciója

A családban a vallás jelenléte teljesebbé, lelkiileg gazdagabbá, ünnepélyesebbé, szeretetben pedig erősebbé teszi a családi életet. A család vallásos szelleme és gyakorlata tulajdonképpen állandó elmélyülési, gazdagodási folyamat, amely

„[...] a családtagokban tudatosítani szeretné, hogy Istenhez tartozunk, és kötelességünk Isten akaratához méltóan élni.”²²

A család vallásos életét vizsgáló felfogások között ismeretes az a vélemény is, hogy a vallásos nevelés tulajdonképpen családcentrikus, és a gyülekezetben, illetve az iskolában zajló vallásos nevelés csak kiegészíti a család vallásos nevelését.

„A vallásos élet születése, fenntartása és fejlesztése legelső sorban a családban történik, a templom és az iskola csupán segítője, de nem lehet pótlása a család vallásos nevelésének. Ezért az otthon, a családban történő vallásos nevelés nagyon fontos és elengedhetetlen feltétele annak, hogy gyermekeink gazdag és öntudatosan hívó lélekkel haladhassanak saját boldogságuknak elérése felé.”²³

Lőrinczi László egykori unitárius lelkész olyan irányelveket fogalmazott meg a családban történő vallásos nevelés lehetőségeire és követelményeire nézve, amelyek kevés mosósítással ma is figyelemre méltóak.²⁴ Nevelési irányelvei közül itt a következőket szükséges megemlítenünk:

- A vallásosság bizonyos elemeinek megtanítása a gyermekeknek (például Miatyánk, esti és reggeli imádságok, Tízparancsolat, bibliai történeteket stb.), de ez a tanítás a vallásos nevelésnek csak másodrangú eszköze, ugyanis az igazi vallásos nevelés első sorban a gyermek lelkében csírázó vallásosság kibontakoztatásából, fölneveléséből és táplálásából áll.

²² Rezi Elek: *Unitárius erkölcsstan*, 159.

²³ Szent-Iványi Sándor: Vallásos nevelés a családban. In: *Keresztény Magvető* 101 (1995), (18–22) 18.

²⁴ Lőrinczi László: Vallásos nevelés a családban. In: *Keresztény Magvető* 99 (1993), 139–142.

- Nagyon fontos az is, hogy az a családi környezet, vallásos légkörrel legyen telítődve. Ennek a vallásos légkörnek azoknak életéből kell áradnia, sugározni, akiknek környezetében a gyermek él és növekedik;
- a szülő imádkozzék együtt gyermekével az erre alkalmas napszakokban (reggel, este, étkezés előtt, után stb.), és énekeljenek is együtt vallásos énekeket is. A szülő feladata az is, hogy gyermekeit a templomba vigye, és szoktassa „minél előbb az Isten házába.”

Végül Lőrinczi László az alábbi következtetésre jut:

„[...] be kell vezetni a gyermeket abba a hitbe, hogy a világ: az Isten kertje, mezeje, erdeje. Minden az Istené. Mi csak ideig-óraig vagyunk sáfárai annak, amit Isten nekünk ad. Minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy munkánk által a világ szebb legyen, jobb és áldottabb. Istennek így örömet szerezünk, áldásaiért hálát adjunk.”²⁵

Úgy véljük, hogy a vallásos nevelés eredményessége a családi, az iskolai, az egyházi vallásos nevelés háromszögében történik, és azoknak összhangban kell lenniük, hogy „egy irányba haladjanak.”²⁶

A romániai rendszerváltás után újrainduló iskolai vallásoktatás nehézségeiről, lehetőségeiről és eredményeiről Fóris-Ferenczi Rita neveléstudományi szakember írt figyelemre méltó értekezést.²⁷ Úgy véli, hogy

„A vallás-erkölcsi nevelés, mint vallásos tapasztalatszerzés egy szelete, egy szakasza lehet annak az útnak, amelyen a megismerhetetlen határtapasztalatnak tükrében önmagunkat és a létet próbáljuk megérteni.”²⁸

Napjainkban egyházaink társadalmi és ifjúsági egyletei is felkínálják a vallásos nevelés áldásos alkalmait. Öröndetes, hogy ifjaink többsége igyekszik is élni ezzel a lehetőséggel, és ez a jövő iránti bizakodással tölt el.

²⁵ Lőrinczi László: *i. m.* 142.

²⁶ Kőváry László: *A keresztény család hivatása*. *Keresztény Magvető* 21 (1886), 327.

²⁷ Fóris-Ferenczi Rita: A vallásos nevelés lehetőségei. In: *Keresztény Magvető* 107 (2001), 170–174. Ld. még Szabó Árpád: Az egyház mint vallás-erkölcsi nevelési intézmény és életforma. In: *Keresztény Magvető* 107 (2001), 143–149., valamint Kötő József: Egyházi oktatás és közösség. *Keresztény Magvető* 107 (2001), 166–169.

²⁸ Fóris-Ferenczi Rita: *i. m.* 174.

A család érzelmi szükségleteket kielégítő funkciója

A családtagok érzelmi szükségleteit a legbensőségesebb keret, a családi együttélés, a családi környezet és a megtapasztalt szeretet biztosítja. Ez utóbira egyre nagyobb szükségünk van napjainkban. A család mint szeretetközösség azt a biztonságos érzelmi támaszt nyújtja, amely a kölcsönösség, az együttérzés, és az egymás iránt érzett felelősségtudat alapján segíti elő a családtagok céljait, törekvéseit. Az érzelmi funkció azért is fontos, mert összetartja a családot, viszont a meghibásodása a családi élet megromlásához, válásba kerüléséhez, esetenként a felbomlásához és a váláshoz is vezethet.

A múltban a családi szerepek úgy alakultak a társadalmi munkamegosztás következtében, hogy a családi harmónia fenntartása és ápolása az anya kötelessége volt, ugyanis az esetek nagy részében ő nem vállalt családon kívüli munkát, fő feladata pedig a háztartás irányítása és a gyermekek nevelése volt. Mára ez teljesen megváltozott, s ezért a férjnek, az apának is éppen olyan fontos szerepe van ebben a folyamatban, mint az anyának. Napjainkban követelmény az érzelmi szükségletek kölcsönös biztosítása.

A családban kialakulnak a domináns, tipikus érzelmi viszonyok. Általában az anya-gyermek közötti kapcsolat a legerősebb, és ez a legtartósabb érzelmi együttlét. Alapvető érzelmi viszonyok: az apa és anya, illetve az anya, apa és gyermekek közötti viszony, a testvérek kapcsolata, valamint a nagyszülők és az unokák közötti kötelék. Ez a bonyolult családi rendszer biztosítja az érzelmi szükségletek kielégítését, és teszi működésképpé a családot, ugyanakkor megerősíti a családtagok érzelmi teherbírását is.

A társadalmi változások következtében a családi együttélésben újfajta értékorientációk jelentek meg a korábbi szülői tekintélyelvűség helyett, mint például az egyéni autonómiára, az önállóságra és a szabadságára irányuló törekvés. Ehhez társul az is, hogy a felfokozott munkavégzés miatt a családban sokszor már nem marad idő az együttlétre, a közös beszélgetésekre és a közös élmények megélésére. Az új értékorientációk és a felfokozott munkavégzés káros hatással vannak a család érzelmi szükségleteket kielégítő funkciójára, de a család változatlanul az érzelmi szükségletek kielégítésének, és az együttlét örömének a központja marad.

Az idősek gondozása mint családi funkció

Az idősek tisztelete, megbecsülése, a róluk való gondoskodás minden civilizált társadalomban a családi élet egyik fontos feladata volt, és az ma is. A nemzedékek közötti helyes magatartás és életvitel keresztény kötelesség.

Az idős családtagok barátai és ismerősei megfogyatkoznak életkoruk előrehaladásával, s ezért a család, a gyermekek, az unokák egyre nagyobb szerepet kapnak életükben még akkor is, ha azok távol élnek tőlük. Napjainkban gyakori jelenség, hogy a fiatal családok igénybe veszik szüleik segítségét, például az unokák gondozásában, felügyeletében, a háztartásban stb. Ezek a megbízatások nem jelentenek különösebb terhet számukra, hanem inkább hozzájárulnak a magányosság, a feleslegessé válás érzésének a kiiktatásához, és fontosnak is érzik magukat.

Horváth-Szabó Katalin család- és valláspszichológus azt állapítja meg, hogy az öregség elfogadása egyben szembenézés a halállal, felkészülés a halálra,²⁹ és ő is hangsúlyozza a hit szerepét e felkészülés folyamatában:

„A halál közelsége felerősíti a halál utáni élet kérdéseit is, a halhatatlanság vágyát és az örök élet reményét. Ezzel szemben az öregség elutasítása mögött gyakran a haláltól, a meghalástól és a halál utáni élettől való rettegés húzódik meg.”³⁰

A keresztény vallás reménykeltő üzenete bizalmat kölcsönöz végső dolgok iránt.

Az idős családtagok gondozásának legnehezebb szakasza az, amikor azok fokozatosan, majd teljesen leépülnek fizikailag és szellemileg. Ezek a halál közeledését jelzik. Ebben az élethelyzetben különösen nagy szükség van a család fizikai és érzelmi együttműködésére, az idős családban történő ápolására, gondozásra. Tudomásul kell vennünk, hogy manapság vannak olyan akadályok, amelyek megnehezíthetik a családban történő gondozást: a lakáskörülmények, a családtagok munkahelyi elfoglaltsága stb. Számos esetben csak úgy lehet megoldani ezt a helyzetet, ha az ifjabb családtagok az idősek otthonában helyezik el a korban előrehaladt és gondozásra szoruló szerettüket.

A súlyos betegség végstádiumába jutott családtag gondozása, ellátása nagyon komoly gondot jelent a családnak. Napjainkban ezt a feladatot az

²⁹ Horváth-Szabó Katalin: *i. m.* 148.

³⁰ Uo. 149.

intézményes hospice- és palliatív gondozás vállalja át a családdal egyetértésben.³¹

Az idősek tisztességes gondozása, méltóságuk megőrzése, lelki világuk egyensúlyban tartása olyan családfunkció, amely a változó belső és külső tényezők ellenére is morális követelmény marad.

Konklúzió

A keresztény etikai felfogásunk alapján a család Isten ajándéka. A családban Isten teremtői szándéka és gondviselő szeretete nyilvánul meg. Néhány évvel ezelőtt a családi élet értékével foglalkozó tanulmányomban határozottan leszögeztem:

„A napjaink társadalmában tapasztalható morális zavarok – növekvő individualizmus, a hagyományos értékek és normák iránti közömbösség, toleranciahiány, generációs feszültségek, konfliktuskezelésre való képtelenség, burjánzó korrupció, gazdasági válság – kihívásai közepette nagyon időszerű feladat a társadalom mikrostrukturális rendszerének, a családnak a védelme, gondozása, megerősítése.”³²

Meggyőződésem, hogy e korábbi megállapításom napjainkban még idősebbé vált. A család értékőrző és értékközvetítő funkcióinak helyzetfelmérése azt mutatja, hogy a családvédelem és a családgondozás napjainkban fontos morális és hitbéli követelmény. Ez nagyobb figyelemre, mélyebb felelősségtudatra, önzetlenebb kötelességvállalásra, problémamegoldó segítségnyújtásra és a szeretet gyakorlására kell hogy készítse társadalmi struktúránk minden területét, az államot, az egyházat, a civil szervezeteket és az oktatási intézményeket. Az egészséges családi életért történő összefogás Istennek tetsző munka. A családi életre való nevelés széles körű megvalósítása napjaink fontos feladatai és követelményei közé tartozik.

Befejezésül nem mulaszthatom el megemlíteni, hogy kötelességünk kiterjeszteni szeretetünket, gondoskodásunkat, segítségnyújtásunkat a kénysze-

³¹ A hospice- és a palliatív gondozás a súlyos betegségük végstadiumába jutó, elsősorban daganatos betegek humánus, összetett ellátását jelenti multidiszciplináris csoport segítségével. Az ellátás célja a betegek életminőségének javítása: testi és lelki szenvedéseik enyhítése, fizikai és szellemi aktivitásuk támogatása, valamint a hozzátartozók segítése a betegség és a gyász terheinek viselésében. Ld. *A hospice- és a palliatív ellátás fogalma*. http://www.kisshospice.hu/hospice_es_palliativ_ellatas.php (2018. jan. 8.)

³² Rezi Elek: *Hit és cselekedet*, 37.

rúségból (árvák, özvegyek, egyszülős és gyermektelen családok) vagy szabad választásból (elváltak, mozaikcsalád) sajátos családi élethelyzetben levőkre is.

Felhasznált irodalom

- 77 óvoda és bölcsőde épül. In: *Origo*, 2018. 04. 17. kedd. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20171114-grezsa-indul-a-karpat-medencei-ovodafejlesztési-program-masodik-uteme.html> (2018. jan. 8.).
- A Föld túlnépesedése. In: *Globális problémák (multimédiás jegyzet)*. Szerk. Vallner Judit, Krausz Erzsébet. <http://globalproblems.nyf.hu/globalis-problemak/a-fold-tulnepesedese/> (2018. jan. 8.).
- A hospice- és a palliatív ellátás fogalma*. http://www.kisshospice.hu/hospice_es_palliativ_ellatas.php (2018. jan. 8.).
- Bodonyi Edit – Busi Etelka – Vizelyi Ágnes: A család funkciói. In: Hegedűs Judit (szerk.): *Család, gyermek, társadalom. A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése*. 5. kötet. ELTE PPK Neveléstudományi Intézete, Budapest 2006, 14. Ld. <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> (2018. jan. 8.).
- Current World Population. In: *Worldometers. World Population*. <http://www.worldometers.info/world-population/> (2018. jan. 8.).
- Diósi Dávid: *Egyház és posztmodern. Korunk vallásossága és esztétizáló hajlama*. Szent István Társulat, VERBUM Keresztény Kulturális Egyesület, Budapest–Kolozsvár 2012.
- Engler Ágnes: *A családi életre nevelés társadalmi értékei*. In: Komlósi Piroska (szerk.): *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest 2014, 11–30.
- EU Demographic Indicators. Situations, Trends, and Potential Changes. In: *Briefing*, March 2015 (European Parliament), ld. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551335/EPRS_BRI\(2015\)551335_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551335/EPRS_BRI(2015)551335_EN.pdf) (2018. jan. 8.).
- Fóris-Ferenczi Rita: A vallásos nevelés lehetőségei. In: *Keresztény Magvető* 107 (2001), 170–174.
- Harcsa István: A családformák változásának trendjei és azok értelmezése – a pluralizáció színe és fonákja. In: *Kapocs* 13 (2014/4), 2–13. <http://haromkiralyfi.hu/upload/files/harcsa---a-csaladformak-valtozasanak-trendjei-es-azok-ertelmezese.pdf> (2018. jan. 8.).
- Hooper, Deona: *Top Twelve Grand Challenges Facing Society Today*. <https://www.socialworkhelper.com/2016/01/14/top-twelve-grand-challenges-facing-society-today/> (2018. jan. 8.).
- Horváth-Szabó Katalin: *A házasság és a család belső világa*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest 2007, 175.

- Indul a Kárpát-medencei óvodafejlesztési program második üteme. In: *Erdélyi Online*, 2017. 11. 14. <http://www.erdon.ro/indul-a-karpat-medencei-ovodafejlesztési-program-masodik-uteme/3679992> (2018. jan. 8.).
- Koltói Lilla: *Pedagógiai pszichológia jegyzet óvodapedagógusoknak*. (4.2. A család szocializációs feladatai alfejezet.) http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_ovodapedagógusoknak/42_a_csalad_szocializációs_feladatai.html (2018. jan. 8.).
- Kozma Tamás: *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest 1999.
- Kötő József: Egyházi oktatás és közösség. *Keresztény Magvető* 107 (2001), 166–169.
- Kőváry László: *A keresztény család hivatása*. *Keresztény Magvető* 21 (1886), 327.
- Lőrinczi László: Vallásos nevelés a családban. In: *Keresztény Magvető* 99 (1993), 139–142.
- Pálhegyi Ferenc: *Keresztyén házasság*. Kálvin János Kiadó, Budapest 1995.
- Rezi Elek: A családi élet a változó társadalmi élettérben. In: uő: *Hit és cselekedet. Unitárius keresztény társadalometikai tanulmányok*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2013, 37–66.
- Rezi Elek: Családi élet a „modern szenvedélyek” szorításában. In: uő: *Hit és cselekedet. Unitárius keresztény társadalometikai tanulmányok*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2013, 67–80.
- Rezi Elek: *Unitárius erkölcstan*. Erdélyi és Magyarországi Unitárius Egyház, Kolozsvár 2008, 159.
- Rózsa Huba: *Házasság és család a bibliai hagyományban*. Szent István Társulat, Budapest 2011. <http://docplayer.hu/16169257-Hazassag-es-csalad-a-bibliai-hagyományban.html> (2018. jan. 8.).
- Sawyer, Frank: *Nem reménytelenül*. Hernád Kiadó, Sárospatak 2012.
- Sawyer, Frank: Tv-, videó- és kibernetika – keresztyén önazonosság egy .com-világban. In: uő: *Nem reménytelenül*. Hernád Kiadó, Sárospatak 2012, 61–82.
- Szabó Árpád: Az egyház mint valláserkölcsei nevelési intézmény és életforma. In: *Keresztény Magvető* 107 (2001), 143–149.
- Szent-Iványi Sándor: Vallásos nevelés a családban. In: *Keresztény Magvető* 101 (1995), (18–22) 18.
- Teleki Béla: *Kézikönyv a családról*. I–II. kötet. Korda Kiadó, Kecskemét 2003, 2004.
- Tringer László: *A család szerepe a lelki egészség megőrzésében és helyreállításában*. <http://www.magyarpaxromana.hu/kiadvanyok/csalad/tringer.htm> (2018. jan. 8.).